

Отримано: 20 грудня 2021 р.

Прорецензовано: 27 грудня 2021 р.

Прийнято до друку: 27 грудня 2021 р.

e-mail: ivashkevych.ee@gmail.com

DOI: 10.25264/2415-7384-2022-14-17-23

Івашкевич Е. Е. Емпіричне вивчення типу спрямованості особистості майбутнього перекладача. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, січень 2022. № 14. С. 17–23.

УДК: 925:159.927-134'53

Івашкевич Ернест Едуардович,
кандидат психологічних наук, старший викладач
кафедри практики англійської мови та методики викладання
Рівненського державного гуманітарного
університету, перекладач

ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ТИПУ СПРЯМОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕРЕКЛАДАЧА

Зазначено, що процес професійного становлення будь-якого фахівця цілком пов'язаний із формуванням професійної готовності до виконання майбутньої діяльності. Ядром професійного становлення постає позитивне ставлення індивіда до своєї майбутньої професії, досить стійкі мотиви майбутньої діяльності, професійно значущі якості особистості, професійні знання, уміння і навички, а також певний досвід їхнього застосування на практиці. Доведено, що процес орієнтації студентів у світі цінностей має розширюватися в часі та просторі, що створюватиме підґрунтя для формування образу майбутньої професії. Останнє характеризуватиме майбутнього перекладача як особистість, яка «піднялася» на фаховий рівень свого існування. Ієрархія цінностей перекладача міститиме складну систему ціннісно-сміслових скриптів, яка формує ціннісне ставлення до професійно значущої діяльності через усвідомлення когнітивного поля перекладознавства в парадигмі суб'єкт-суб'єктної комунікації як найбільш важливого процесу й системи, якими варто опанувати. Таким чином, студенти самі стають творцями власних ціннісно-сміслових скриптів шляхом активізації активної перекладацької позиції.

Ключові слова: тип спрямованості особистості, професійне становлення, професійна готовність до виконання майбутньої діяльності, ціннісне ставлення до професійно значущої діяльності, ціннісно-сміслові скрипти.

Ernest E. Ivashkevych,
PhD in Psychology, Lecturer of the Department
of English Language Practice
and Teaching Methodology of
Rivne State University of the Humanities,
Translator

THE EMPIRICAL RESEARCH OF THE TYPE OF THE PERSON'S ORIENTATION OF A FUTURE TRANSLATOR

Noteworthy, the process of professional development of any specialist is closely related to the formation of professional readiness of a specialist for future activities. The core of the professional development is a positive attitude of the individual to his/her future profession, fairly stable motives for future activities, professionally significant personality traits, professional knowledge, skills and abilities, as well as some experience of their application in practice.

It is shown that in the period of direct implementation of pedagogical activity there is a correlation of the specialist's theoretical knowledge and skills with the peculiarities of practical activities; some experience of pedagogical activity is gained; the individual style of embodiment and realization of pedagogical activity is formed taking into account the professionally important qualities of the person; there is a formation of pedagogical orientation; the pedagogical position is formed; prospects for further professional growth are determined.

Thus, for the professional development of the person it is important to master the norms, standards of the profession, the formation of the necessary professional personal qualities, knowledge and skills to solve professional problems successfully, for the formation of motivational and value attitude to the person's profession, individualization, awareness and the realization of the zone of the nearest professional development, readiness for the differentiated estimation of the activity, a combination of the professional openness, the ability to study independent creative searches.

Despite some differences in the process of professional development of the specialist, in the psychological literature there is some unity of the opinion of researchers according to the concept of "professional development", which means the development of specific professional qualities and personality traits. It is a process which is always quite active. Professional development is a gradual and dynamic process that causes positive changes in personal and professional qualities, contributes to the formation of a positive attitude to the sphere of future profession, the desire to master professional knowledge, skills and abilities.

Thus, professional achievements, their evaluation by other people have a significant impact on the formation of many important personal characteristics, such as self-esteem, self-confidence, strengths and abilities. The latter includes the achievement of a certain social status in the society and in then paradigm of the professional sphere. Professional activity facilitates quite serious changes in the professional paradigm of the individual, determines a certain dominant strategy of

individual behavior, goals and programs of actions, shows the attitude to the results of own professional activities of future specialists.

It is proved that the process of students' orientation in the world of values should be expanded in time and space, which would create a basis for the formation of the image of a future professional. The latter will characterize the future translator as a person who has risen to the professional level of his/her existence. The hierarchy of values of the translator will include a complex system of value-semantic scripts, which form a valuable attitude to professionally significant activities through awareness of a cognitive field of translation in the paradigm of subject-subject communication as the most important process and a system to master himself/herself. Thus, students themselves become creators of their own value-semantic scripts by presenting an active position of the translator.

Keywords: *a type of the person's orientation, professional development, professional readiness for future activities, valuable attitude to professionally significant activities, value-semantic scripts.*

Постановка проблеми. Етапи або ступені професіоналізму в науковій літературі (С. Дубовик, О. Митник, Н. Михальчук, Е. Івашкевич, Н. Хупавцева [16]; І. Пасічник, Р. Каламаж, М. Августюк [11]) нерідко зіставляють із зонами розвитку індивіда. Як правило, спочатку вони розташовуються в зоні найближчого розвитку особистості, а потім переходять до зони актуального розвитку. Важливим завданням викладачів є допомогти майбутньому фахівцеві побачити свою зону найближчого професійного розвитку, зрозуміти всі перспективи власне професійного зростання тощо. Проте деякі аспекти цієї проблеми, зокрема емпіричне вивчення типу спрямованості особистості майбутнього перекладача, не були достатньо добре висвітлені у психологічній науковій літературі. Тому ця проблема і стала предметом вивчення в нашій науковій публікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Під професійним становленням, зокрема, учителя, Ю. Г. Татур [13] розуміє етап професійного формування, що охоплює весь період професійного навчання, а також початок професійної діяльності. У період професійного навчання людина набуває спеціальних знань, умінь і навичок, у неї розвиваються педагогічні здібності, актуалізуються і розвиваються професійно важливі якості особистості, формується педагогічна спрямованість особистості, її професійна позиція, відбувається становлення суб'єктності у сфері педагогічної діяльності, готовності до її виконання.

У період безпосереднього здійснення педагогічної діяльності, на думку автора, відбувається співвіднесення своїх теоретичних знань і умінь з особливостями практичної діяльності; набувається певний досвід виконання педагогічної діяльності; формується індивідуальний стиль утілення та реалізації педагогічної діяльності з урахуванням своїх професійно важливих якостей особистості; відбувається становлення педагогічної спрямованості; формується педагогічна позиція; визначаються перспективи подальшого професійного зростання тощо.

Процес професійного становлення будь-якого фахівця щільно пов'язаний із формуванням професійної готовності до виконання майбутньої діяльності. Ядром професійного становлення постає позитивне ставлення індивіда до своєї майбутньої професії, досить стійкі мотиви майбутньої діяльності, професійно значущі якості особистості, професійні знання, уміння і навички, а також певний досвід їхнього застосування на практиці.

Отже, для професійного становлення особистості важливо опанувати норми, еталони професії, сформувати потрібні професійні особистісні якості, знання та вміння для успішного розв'язання завдань професійної діяльності, сформувати мотиваційно-ціннісне ставлення до своєї професії, індивідуалізувати власну діяльність, усвідомити і реалізувати зони свого найближчого професійного розвитку, готовність до диференційованої оцінки своєї праці, поєднати професійну відкритість, здатність до навчання і самостійних творчих пошуків.

У науковій літературі процес професійного становлення нерідко пов'язують з особливостями конкретної професійної діяльності, яка суттєво впливає на становлення особистості під час оволодіння професією. Професійне становлення особистості залежить від формування цілісної системи професійно важливих якостей, – зазначають В. Л. Зливков і С. О. Лукомська [7]. Це досить складний і динамічний процес утворення функційних і операційних дій на основі індивідуальних психологічних властивостей індивіда. Тобто, професійно важливі якості фахівця визначають продуктивність його діяльності, а отже, сприяють успішному професійному становленню.

Незважаючи на деякі розбіжності щодо процесу професійного становлення спеціаліста, у психологічній літературі наявна єдність думок дослідників щодо самого поняття «професійне становлення», під яким розуміють розвиток конкретних професійних властивостей і якостей особистості, а також щодо того, що цей процес завжди досить активний. Професійне становлення фахівця – це поетапний і динамічний процес, який зумовлює позитивні зміни особистісних і професійних якостей, сприяє формуванню позитивного ставлення до майбутньої професії, бажанню оволодіти професійними знаннями, уміннями й навичками.

Матеріали та методи. Щоб розв'язати поставлені в роботі завдання, використано такі *теоретичні методи дослідження*: категорійний, структурно-функційний, аналіз, систематизація, моделювання, узагальнення. *Емпіричними методами* були: метод спостереження, тестування, які використано для більш глибокого, цілісного вивчення проблеми сформованості типу спрямованості особистості у студентів – майбутніх перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Можна сформулювати кілька причин, що визначають важливе значення професійної діяльності як чинника, що істотно фасилітує розвиток особистості. Це, по-перше, те, що входження в парадигму професійної діяльності означає для особистості виникнення зовсім нової «соціальної ситуації розвитку» (Л. С. Виготський [6]), яка матиме важливий формувальний вплив на людину, що суттєво змінює і водночас збагачує мотиваційно-потребнісну сферу особистості. Адже саме професійна діяльність дає змогу задовольнити базові потреби людини (А. Маслоу [17]). Особливе значення в цих дослідженнях відведено ролі провідної діяльності в процесі самоактуалізації особистості. Зокрема, В. П. Андрущенко, С. О. Сисоева, Н. В. Гузій, Н. В. Кінчук і В. Ф. Хомич [1] зазначають, що соціально виправданий і цінний спосіб експлікувати потребу в персоналізації полягає насамперед у професійній діяльності. Попри це не можна уявити собі формування особистості як процесу пасивного опанування власною професійною діяльністю. Адже будь-яка діяльність має певну систему ознак. Одні з них людина сприймає як особистісно значущі, і завдяки цьому вони неабияк впливають на неї, тоді як інші ознаки залишаються зовсім несприйнятливими. Найбільш важливе значення щодо ролі впливу на становлення особистості як професіонала мають так звані «внутрішні» передумови, завдяки яким відбувається актуалізація зовнішніх умов, які так чи так сприймає особистість (С. Л. Рубінштейн [12]). Тому одна й та сама діяльність може по-різному впливати на людину, що внаслідок призводитиме до формування неоднакових якостей, властивостей, рис і типів особистості.

Професійна діяльність – один із найбільш значущих для кожної людини способів зв'язку зі світом, і в багатьох цей спосіб стає справжнім чинником побудови взаємостосунків із іншими людьми. Зокрема, Л. І. Анциферова зазначає: «Основне значення провідної діяльності у визначенні життєвого шляху особистості полягає в тому, що саме вона відкриває людині орієнтири щодо включення до нових сфер життя в суспільстві, вводить її до нових соціальних структур і дозволяє встановити ще більшу кількість та якість соціальних зв'язків» [2, с. 53].

Отже, професійні досягнення, їхня оцінка в оточенні істотно впливають на формування багатьох важливих особистісних особливостей, як-от, самооцінка, упевненість у собі, своїх силах і можливостях. До останніх можна віднести і досягнення певного соціального статусу в суспільстві та професійній сфері. Професійна діяльність фасилітує досить серйозні зміни в професійній парадигмі особистості, визначає певну домінуючу стратегію поведінки індивіда, цілі і програми виконання дій, ставлення до результатів власної професійної діяльності тощо.

Н. В. Бачманова та Н. А. Стафурина уявляють професійне становлення як послідовність певних специфічних фаз, що розрізняються за змістом і формою презентації професійних бажань людини [4]. Професійний шлях, за Дж. Барбуто й М. Бурбачем [15], має бути розподілений на п'ять етапів: зростання, пошук, зміцнення, стабілізація і спад. Період вибору професії і професійного становлення є другим щаблем цієї п'ятиступінчастої моделі, яка охоплює вік від 14 до 25 років і характеризується тим, що індивід виконує професійну діяльність у різних ролях, орієнтуючись на свої реальні професійні можливості. Також варто зазначити, що Дж. Барбуто та М. Бурбач [15] розуміють професійне становлення досить широко: це – і формування уявлення людини щодо своєї професійної кар'єри, і підготовка до майбутньої професійної діяльності, і початковий процес професійної діяльності, і весь професійний шлях, зміни в кар'єрі й вихід на пенсію тощо.

Сучасні дослідження вітчизняних науковців, які стосуються розв'язання проблеми професійного становлення, здебільшого орієнтуються на положення С. Л. Рубінштейна [12] щодо двох способів життя. Перший із них – це життя, яке не виходить за межі безпосередніх зв'язків, у парадигмі яких живе людина. З огляду на це положення людина загалом перебуває в середині самого життя: будь-яке її ставлення – це ставлення до окремих явищ, процесів життя, а не до життя загалом. Другий спосіб існування виводить людину за межі значущого соціального простору; він пов'язаний передусім із появою ціннісно-сислової парадигми життя, що актуалізує аксіопсихологічні орієнтири навколишнього світу. У межах останнього підходу виокремлюють дві моделі професійної діяльності: модель адаптивної поведінки і модель професійного становлення. У випадку переваги моделі адаптивної поведінки в самосвідомості людини домінує тенденція до підпорядкування власне професійної діяльності зовнішнім обставинам соціуму, що постає зрозумілою з огляду на виконання запропонованих вимог, правил і норм цієї діяльності. Ідеться про процеси самопритосування, а також процеси підпорядкування професійно значущого середовища інтересам людини. Особистість, яка віддає перевагу моделі адаптивної поведінки, як правило, керується вже відпрацьованими алгоритмами розв'язання професійних завдань, проблем, ситуацій, які у будь-який потрібний для особистості період перетворюються на штампи, шаблони та стереотипи тощо.

Фахівець, для якого більш прийнятна модель професійного становлення, має здатність виходити за межі повсякденної практики, досягнути та проаналізувати результати своєї діяльності загалом і спрямувати її в потрібне русло. Останнє великою мірою дає змогу фахівцеві конструювати як власне сьогодення, так і майбутнє. Усвідомлення своїх потенційних можливостей, перспектив особистісного і професійного зростання спонукає людину до постійного експериментування, що розуміємо як пошук, творчість, можливість вибору та віддавання переваг тощо.

Професійне функціонування фахівця в парадигмі другої моделі, як правило, відбувається за трьома стадіями: професійна адаптація, професійне становлення, професійна стагнація. Тому, фактично, перша модель адаптивної поведінки людини – це передумова та початкова ланка її професійного становлення.

Отже, ми вважаємо, що професійне становлення фахівця не може відбуватися відокремлено від особистісного розвитку: в основі і того, і того покладено принцип саморозвитку, що детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність так, щоб актуальною поставала її найвища форма – творча самореалізація тощо.

Аналіз основних наукових підходів щодо вивчення професійного становлення людини (системно-структурного, процесуально-динамічного і діяльнісного), які існують на сьогодні в психології, свідчить про те, що вони значно різняться між собою і водночас взаємодоповнюють і взаємозумовлюють один одного. Ці підходи, урешті-решт, можуть бути об'єднані в парадигмі раціогуманістичної психології Г. О. Балла [3], що дає змогу зрозуміти передумови, механізми, психологічні чинники й особливості, генезу й динаміку професійного розвитку особистості.

Досліджуючи проблему професійного становлення вчителя, О. С. Михайлова [10] зазначає, що зростання, становлення, інтеграція і реалізація особистості в педагогічній діяльності великою мірою залежить від професійно значущих якостей індивіда, здібностей і здатностей, професійних знань і умінь. Але, на думку вченої, головне – активне якісне перетворення внутрішнього світу вчителя, що призводить до принципово нового сприйняття довкілля, способу життєдіяльності тощо.

Професіонал, на відміну від фахівця, – це суб'єкт професійної діяльності, а не просто носій певної сукупності знань і умінь. Він здатен провадити професійну діяльність загалом, сприймати її з урахуванням різноманітних мінливих ситуацій, здатний самостійно планувати майбутню професійну діяльність, змінювати, трансформувати й удосконалювати її. Водночас професіонал здатний не лише до саморозвитку, а й до творчої зміни своєї професійної діяльності.

Зважаючи на актуальність проблеми, **мета** статті:

- 1) описати особливості професійної діяльності майбутнього перекладача та схарактеризувати професійне становлення фахівця;
- 2) провести експериментальне дослідження, щоб з'ясувати динаміку професійного становлення майбутнього перекладача;
- 3) визначити й емпірично перевірити критерії професійного становлення майбутніх перекладачів: високий рівень готовності студентів до перекладацької діяльності, високий рівень сформованості професійної компетентності та перекладацької свідомості;
- 4) обґрунтувати індивідуалістичний та інтерактивний типи спрямованості майбутньої професійної діяльності студентів, визначити їхні підтипи;
- 5) схарактеризувати аксіологічний тип спрямованості професійної діяльності майбутнього перекладача.

Експериментальне дослідження для з'ясування динаміки професійного становлення майбутнього перекладача тривало впродовж 2016–2017 років. У ньому взяли участь 303 студентів факультетів іноземної філології експериментальних та контрольних груп:

- експериментальні групи (150 студентів):
 - о Е1 – 38 студентів II курсу Рівненського державного гуманітарного університету;
 - о Е2 – 40 студентів III курсу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;
 - о Е3 – 35 студентів II курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;
 - о Е4 – 37 студентів III курсу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- контрольні групи (153 студенти):
 - о К1 – 39 студентів II курсу Рівненського державного гуманітарного університету;
 - о К2 – 35 студентів III курсу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;
 - о К3 – 41 студент II курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки;
 - о К4 – 38 студентів III курсу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Групи були сформовані за методом рандомізації (технологія парного дизайну). За *критерії професійного становлення майбутніх перекладачів* ми взяли високий рівень готовності студентів до перекладацької діяльності, високий рівень сформованості професійної компетентності та перекладацької свідомості тощо.

Емпіричне дослідження було спрямоване на оцінювання мотиваційних доменів у структурі професійної компетентності студентів, які й визначатимуть тип спрямованості особистості майбутнього перекладача. Ідеться, зокрема, щодо спрямованості професійної діяльності та професійні очікування. На цьому етапі дослідження використано такі методики: методику «Хто Я?» (М. Куна та Т. Макпартленда) [8], методику «Мій шлях у професію» та техніку «Піраміда професійного зростання» (М. Ю. Варбан) [5], методику Г. Гекгаузена «Мотиваційні тенденції особистості» [9], тест САМОАЛ [14].

Проаналізуємо здобуті результати. Що стосується мотивів соціальної ідентифікації, то для студентів із низьким рівнем мовної підготовки вони більш значущі, аніж для студентів першої групи. Єдиним мотивом, який отримав нижчу оцінку у студентів I та II груп, виявився мотив «досягти визнання зі сторони батьків та викладачів». Зважаючи на це, відсутність упевненості в досягненні цієї цілі нівелює мотив. Утилітарні мотиви отримали більш високу оцінку, ніж навчально-пізнавальні мотиви та мотиви соціальної ідентифікації. Бажання «отримувати стипендію» мають усі студенти.

Щодо «бажання працювати з іноземцями або за кордоном без перекладача», «покращити своє матеріальне становище завдяки знанню іноземної мови», то ці мотиви продиктовані передусім соціальними змінами в нашому житті, підвищенням авторитету іноземної мови серед інших дисциплін завдяки розширенню міжнародних зв'язків. Студенти з хорошою мовною підготовкою вище оцінюють утилітарні мотиви. Вищий рівень знань з іноземної мови дає їм більшу впевненість у цих цілях.

Аналіз мотиваційної сфери студентів експериментальних і контрольних груп дав змогу зробити висновки про те, що мотиви вивчення іноземної мови досить різноманітні, проте їх високо оцінюють студенти. Здобувачі прагнуть здобути нові та потрібні для їхньої професійної діяльності знання. Однак вони ще не можуть повною мірою оцінити свої можливості, не маючи достатнього рівня знань та умінь здійснення перекладацької діяльності на фаховому рівні.

На цьому етапі експерименту для оцінювання мотиваційного компонента професійної компетентності проаналізовано 303 письмових відповіді на запропоновані запитання і 628 творів (усього у дослідженні взяли участь 303 студенти). Аналіз письмових робіт виявив 6112 смислових одиниць, які характеризують спрямованість респондентів у спілкуванні. Компонент тексту визнано смисловою одиницею та проаналізовано у випадку, якщо: 1) у ньому чітко відображено спрямованість професійної діяльності майбутніх перекладачів; 2) у тексті немає смислових одиниць із протилежною спрямованістю, інакше текст цілковито не був розглянутий.

Обсяг смислових одиниць професійної спрямованості визначено як співвідношення кількості смислових одиниць цієї спрямованості до загальної кількості смислових одиниць, помноженої на 100%. Таким чином, аналіз текстів дав змогу виявити типи спрямованості професійної діяльності студентів, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Уявлення студентів експериментальних і контрольних груп у потребі самоактуалізації в навчанні та майбутній професійній діяльності (в%)

Групи	Уважають самоактуалізацію потрібною	Уважають самоактуалізацію непотрібною
Експериментальні		
Е1	60,36	39,64
Е2	62,12	37,88
Е3	58,34	41,66
Е4	61,07	38,93
Контрольні		
К1	62,11	37,89
К2	63,18	36,82
К3	57,26	42,74
К4	59,04	40,96

Аналіз отриманої інформації в процесі виокремлення смислових одиниць текстів свідчить про потребу додаткового тлумачення індивідуалістичного й інтерактивного типів спрямованості майбутньої професійної діяльності студентів. Зокрема, у парадигмі індивідуалістичної спрямованості виявилися два типи відповідей:

1. Відповіді, які відображають бажання студентів провадити перекладацьку діяльність для розв'язання конкретних індивідуальних проблем або для виходу з життєвих ситуацій. Наприклад: Ольга К. (Е1): «Перекладацька діяльність була б корисною для ознайомлення з думками іншої людини. Знаючи її бажання, можна завжди їй допомогти»; Анастасія Н. (К2): «Знаючи, про що буде йтися, можна легко зробити переклад».

2. Відповіді, які відображують бажання спілкуватися (або робити переклад) заради отримання матеріальної нагороди. Костянтин С. (Е2): «Перекладом слід займатися, щоб жити, щоб працювати, та

хоча б – їсти. Неможливо заробити на харчування, не спілкуючись з іншими людьми»; Лариса С. (К2): «Не вміючи перекладати, нікуди і не влаштуєшся. Наприклад, у зарубіжних фірмах потрібно знати, з ким і як поговорити, як себе поводити, без цього нічого не заробиш».

Цей аспект актуалізував потребу додаткового поділу *індивідуалістичної спрямованості* на *ситуативно-проблемну*, в основі якої – розв'язання певної конкретної проблеми або вихід із професійної ситуації, та *матеріальну*, в основу якої покладено отримання матеріальної вигоди.

У парадигмі *інтерактивної спрямованості* виокремлено додаткові типи:

1. *Соціальна* – спрямованість особистості в процесі спілкування на досягнення успіху в соціальних взаємостосунках. Перекладацька діяльність у цьому випадку актуалізує організацію взаємостосунків на партнерських засадах. Основна потреба особистості – досягнути соціальної стабільності. Максим М. (Е4): «Людина живе і може жити серед людей. Знаючи основи перекладу, можна спілкуватися так, щоб подобалось усім, і виграють від цього всі. Якби ми всі були друзями, життя було б набагато цікавішим»; Марина У. (К4): «Спілкуючись, розумієш, що ти – не один. Тільки поговоривши з людиною, можна дізнатися про її думки, тільки під час спілкування можна розв'язати будь-яку проблему».

2. *Комунікативна* – спрямованість особистості на здійснення успішної перекладацької діяльності. У перекладацькій діяльності фахівець намагається самореалізовуватися та самовдосконалюватися. Ігор У. (Е3): «Стати хорошим перекладачем можна тільки, навчившись спілкуватися на високому рівні. Спілкування – це основа перекладацької діяльності. Тільки через спілкування можна зрозуміти іншого та допомогти йому в будь-яких проблемах»; Оксана М. (К3): «Моя майбутня робота вибудовується тільки через спілкування. Перекладати – не просто поспілкуватися, як багато хто думає. З людиною завжди потрібно поговорити, зрозуміти її, правильно перекласти висловлювання, і в будь-якому випадку – до кінця розмови подякувати за спілкування та посміхнутися їй».

Також ми виокремили такий тип спрямованості професійної діяльності майбутнього перекладача, як *аксіологічна спрямованість*, що підтверджують такі висловлювання студентів: Ірина М. (Е2): «Спілкування з іноземцями приносить мені радість. Радість жити серед людей. Можливість посміхатись кожному перехожому, просто так ставлячи запитання, наприклад: «Котра година?», щоб просто спілкуватись і дарувати іншим цю радість спілкування»; Інна О. (К2): «Для мене спілкування – це, передусім, професійне спілкування з іноземцями. Сподіваюсь, так буде і в майбутньому».

Розподіл смислових одиниць за виокремленими типами спрямованості майбутньої професійної діяльності студентів експериментальних і контрольних груп наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Результати студентів експериментальних і контрольних груп за рівнями самоактуалізації за тестом САМОАЛ (в %)

Рівень самоактуалізації студентів	Група Е1	Група Е2	Група Е3	Група Е4	Група К1	Група К2	Група К3	Група К4
Низький	9,48	10,09	12,21	11,13	14,02	8,96	6,21	10,97
Нижче середнього	15,24	13,18	14,60	14,25	13,12	14,82	15,94	16,98
Середній	48,01	47,32	46,54	47,25	45,16	48,24	48,12	44,04
Вище середнього	17,35	15,26	16,58	17,21	15,45	18,31	19,02	16,94
Високий	9,92	14,15	10,07	10,16	12,25	9,67	10,71	11,07

Виявлено, що, на жаль, аксіологічний тип спрямованості майбутньої перекладацької діяльності студентів експериментальних груп не перевищує 10%. На досить посередньому рівні перебуває також і мотив здійснення успішної комунікації, його відсоток у студентів не перевищує 29%.

Аналізуючи відповіді студентів на запропоновані запитання анкети, ми звернули особливу увагу на такі відповіді респондентів. Студентам усіх груп подобається обрана спеціальність (48,38%), навчаються майбутні фахівці з інтересом (45,25%), респонденти планують працювати за обраною спеціальністю (58,96%). Можна констатувати, що в сучасному суспільстві відбувається ціннісна переорієнтація у свідомості молоді. Вимоги до освіти підвищуються, бажання вчитися підтримується на достатньо високому рівні. Орієнтуючись у парадигмі професійних цінностей, студенти, як правило, обирають ті з них, які найтісніше пов'язані з домінуючими потребами. Характеристики цих потреб стають провідними життєвими цінностями майбутнього перекладача. Спрямованість студентів на названі цінності відображені в ієрархії ціннісних орієнтацій майбутнього перекладача. Погляд у майбутнє та перспективу як продукт творчої прогностичної діяльності студентів повністю виражено в плануванні й ухваленні рішень.

Висновки. Проведене дослідження виявило взаємозв'язок спрямованості ціннісних орієнтацій студентів і активності життєвих циклів їхньої особистості. Змодельований життєвий план виконує суто методологічну функцію, даючи змогу інтегративно описувати сукупність ціннісних орієнтацій або життєвих цілей, схарактеризовувати шляхи та засоби їх досягнення. Життєва стратегія як цілісна картина майбутнього в умовах навчання студентів у закладах вищої освіти актуалізує взаємозв'язки запрограмо-

ваних та реально очікуваних подій, з якими майбутній перекладач пов'язує соціальну цінність та індивідуальний смисл свого життя. Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій, життєвих цілей і планів становить основу життєдіяльності спеціаліста та виконує регулятивну функцію. Сукупність послідовних дій, спрямованих на майбутнє, фасилітує становлення ціннісних орієнтацій майбутніх перекладачів.

Отримані на етапі дослідження результати дають змогу вважати, що процес орієнтації студентів у світі цінностей має розширятися в часі та просторі, що створюватиме підґрунтя для формування образу майбутньої професії. Це характеризуватиме майбутнього перекладача як особистість, яка «піднялася» на фаховий рівень свого існування. Ієрархія цінностей перекладача міститиме складну систему ціннісно-смыслових скриптів, яка формує ціннісне ставлення до професійно значущої діяльності через усвідомлення когнітивного поля перекладознавства в парадигмі суб'єкт-суб'єктної комунікації як найбільш важливого процесу і системи, якими варто опанувати. Отже, студенти самі стають творцями власних ціннісно-смыслових скриптів шляхом активізації активної перекладацької позиції. Вивчення таких скриптів буде предметом наших емпіричних досліджень у подальшому.

Література

1. Андрущенко В. П., Сисоєва С. О., Гузій Н. В., Кінчук Н. В., Хомич В. Ф. Педагогічна творчість: методологія, теорія, технології. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Ін-т історії та філос. пед. освіти, 2005. 183 с.
2. Анцыферова Л. И. Психологические закономерности развития личности взрослого человека и проблема непрерывного образования. *Психол. журнал*. 1980. № 2. С. 52–60.
3. Балл Г. А. Системная трактовка культуры и личности в контексте концепции рациогуманизма. *Наука і освіта*. 2014. № 9/СХХVI. С. 26–31.
4. Бачманова Н. В., Стафурина Н. А. К вопросу о профессиональных способностях психолога. *Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы*. 1985. Вып. 5. С. 151.
5. Варбан М. Ю. Рефлексия профессионального становления в студенческие годы : дис.... канд. психол. наук : 19.00.01. Самара, 1998. 181 с.
6. Выготский Л. С. Проблемы общей психологии : собр. соч. в 6-ти т. Москва : Педагогика, 1982. Т. 2. 504 с.
7. Злишков В. Л., Лукомська С. О. Становлення поняття «професійна ідентичність» у вітчизняній і зарубіжній психології. *Горизонти освіти*. 2013. № 3. С. 143–148.
8. Кун М., Макпартленд Т. Тест «Кто Я?». 2004. URL : vsetesti.ru/424.
9. Методика Х. Хекхаузена «Мотиваційні тенденції особистості». 2005. URL : <https://murzim.ru/psihologija/psihologija-izuchenija-lichnosti/10555-diagnostika-motivacii-po-testu-x-hekhauzena.html>.
10. Михайлова Е. С. Коммуникативный и рефлексивный компоненты и их соотношение в структуре педагогических способностей : дис. канд. психол. наук : 19.00.01. Ленинград : Слово, 1990. 238 с.
11. Пасічник І., Каламаж Р., Августюк М. Метакогнітивний моніторинг як регулятивний аспект мета пізнання. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2014. Вип. 28. С. 3–17.
12. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. Москва : Педагогика, 1976. 414 с.
13. Татур Ю. Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования. *Материалы ко второму заседанию методологического семинара. Авторская версия*. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 17 с.
14. Тест САМОАЛ. 2021. URL : psytests.org/shostrom/samoal-run.html.
15. Barbuto J. E., Burbach M. E. The Emotional Intelligence of Transformational Leaders : A Field Study of Elected Officials. *The Journal of Social Psychology*. 2006. 146 (1). P. 51–64.
16. Dubovyk S. H., Mytnyk A. Ya., Mykhalchuk N. O., Ivashkevych E. E., Hupavtseva N. O. Preparing Future Teachers for the Development of Students' Emotional Intelligence. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*. 2020. Vol. 8(3). P. 430–436. DOI : <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2020.08.03.20>.
17. Maslow A. H. Motivation and personality. 2 ed. New York e. a. : Harper & Row, 1970. 369 p.